

Yeni anayasa, din işleri ve laiklik

20/02/2012 02:00

A+ A-

Eğer demokrasi için yeni bir anayasa yapılacaksa, hiç kuşku yok ki din işlerinin artık devlet, yani ulus finansmanı ile yürütülmesine son verilmesi kaçınılmazdır.

Haber: İBRAHİM KAYA / Arşivi

1920'lerin koşullarında devletin, laikliği gerçekleştirmek hedefiyle din işlerini kendisinin düzenlemesi, anlaşılabilir bir uygulamadır. Hıristiyanlığın reforme edilmiş olması, devlet ve Kilise'nin eskiden beri iki ayrı kurumsal örgütlenme alanını oluşturması gibi yapısal nedenlerden ötürü, **Avrupa** örneğinde dinin devlet dışı bir alana çekilmesi olağan bir gelişme olurken, **Türkiye** 'nin laikleşmesi farklı bir yolu izlemek zorunda kalmıştır.

Ne İslam'da reform yaşanmıştı ne de İslam ve devlet, iki farklı kurumsal örgütlenme alanıydı. Bu sözünü ettiğimiz nedenlerden ötürü bazı önemli **sosyal** bilimciler, İslam ve laikliğin, İslam ve demokrasinin birlikte işleminin mümkün olamayacağına hükmediyorlardı. Gerçekten de İslam'ı sosyal ve politik yaşam pratiklerinden yalıtıp bireysel bir mesele olarak kurmak, olanaksız değilse bile son derece zordu. Türkiye, bu zorluğu öyle ya da böyle, şu ya da bu yöntemle aşma girişiminde bulunan yegâne **ülke** oldu.

Dindarlıkla dinsizlik arasında

Bu girişimde kuşku yok ki din işlerini devletin yürütmesi dışında, bilinen ve deneyimlenmiş başka bir yol yoktu. Osmanlı mirasından faydalanan Kemalistler, devletin dinsel yaşamı düzenlemesi ve 'modernleştirmesi' projesine sahipti. Bu projenin temel hedefi, elbette laik bir toplum ve devlet yaşamını yaratmaktı. Önemli ölçüde de bu hedefe yaklaşıldı. Ancak insan ilişkilerinde dinsel özcülüğün aşılması kolay değildi. Bu konunun sömürülmesi çok kolaydı ve 1950'lerden itibaren din ile halk arasında hep şaşmaz bir birliktelik kuruldu. Halk kültürü, halk yaşamı dendiğinde, İslam kültürü ve

İslami yaşam anlaşıldı. İnsan ilişkileri ve etkileşimi, bu nedenlerden ötürü kolayca laikleşemedi. Hâlâ birisi başkasıyla sosyal ilişki kurarken, başkasının dinsel anlayışını, mezhebini, dindarlığını ya da dinsizliğini öncelikli koşul olarak anlayabilmekte. Evliliklerde, aşklarda ve arkadaşlıklarda, her daim dinsel referans öncelikli rol oynadı ve oynamaya da devam ediyor. Aslında bu durum, sosyal etkileşim sahası olarak modern toplumun henüz ortaya çıkmadığını gösteriyor. Sosyal etkileşim sahası olarak modern toplum, bu konuda dinin merkeziliğini aşmak durumunda olan bir toplumdur. Birisiyle evlenirken, birisine âşık olurken, birisiyle birlikte bir haksızlığa karşı koyarken, birisiyle birlikte özgürlük için mücadele ederken dindaşlık ya da mezhepdaşlık, hiçbir şekilde bu birlikteliğin önceliği olamaz.

Diyanet İşleri'ni lağvetmek

Ancak biliyoruz ki bizdeki süreç, bu anlamda yürümedi. Hâlâ Alevilerin pişirdiği yemek yenmez, Hıristiyanlarla evlenilmez, Yahudilerden dost olmaz gibi yobazlıklar, toplumumuzda ne yazık ki var. Laiklik, esasında bu noktada daha önemlidir ve sadece din ve devletin farklı kurumsal örgütlenmesi demek değildir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Ortodoks Sünni anlayışın temsilcisi olduğu konusunda, herhalde hiç kimsenin şüphesi yoktur. Laikliğin toplumsal ilişkiler ağında güçlenmesi için kurulmuş olan bu kurum, uzun süredir Ortodoks Sünniliğin hizmetindeki bir kurumdur. Bu nedenle de laikliğin karşısındadır. Laiklik için yeni anayasa çalışmaları, bu durumu ele almak durumundadır. Eğer laik bir yapılanma demokrasi için vazgeçilmezse, Diyanet İşleri'nin devletten ayrıştırılması ve lağvedilmesi kaçınılmazdır. Devletin dinsel yaşam için harcamalar yapması, dinsel ritüellerin gerçekleşmesi için kaynak ayırması, din görevlileri adı altında dinsel memurlara sahip olması, laik demokratik bir yapı için kabul edilemez.

Bir geçiş süreci kurumu olarak anlaşılması gereken Diyanet İşleri Başkanlığı, bir noktadan sonra modernleştirme işlevini rafa kaldırmış ve geçiş süreci kurumu olmayı kabul etmeyerek sistemin dinsel temeli olmaya başlamıştır. Türkiye'nin ulus-devlet modeli, dini yurttaşlıkta bir temel olarak almazken, daha sonraları İslam neredeyse bütün Türk yurttaşlarının dini gibi dikte

edilmiştir. Bu konu, laikliğin işlemediği koşullarda toplum halinde birlikte yaşamanın mümkün olamayacağını göstermesi açısından çok önemlidir. Dinsel özcülüğün aşılması demokratikleşmenin temel bir kazanımı olacağından, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ortadan kaldırılması ve dinsel örgütlenmenin topluma bırakılması zamanı çoktan gelmiştir.

Cemaat, ülkenin sahibi olamaz

Dinsel örgütlenme, Türkiye örneğinde çok pahalı ve zahmetli bir iştir.

Gerçekten dindarların kendi gönüllerinden kopanlarla yürümesi gereken din işleri, toplumdaki diğer bütün işler gibi genel yasalara tabidir. Genel yasaların dışına çıkılması, demokrasinin ve laikliğin özüne aykırı edimlerin gerçekleştirilmesi kuşkusuz cezalandırılır. Bu nedenle dinin toplumsal dayanışma alanına bırakılması, laikliğin ve demokrasinin zedelenmesini gerektirmez, çünkü hukuk kuralları, laik temelde işlemek zorundadır. Örneğin, hiçbir dinsel topluluk, kendisini dinin tek modeli olarak anlayıp bunu propaganda ederek diğer dinsel anlayışlar üzerinde baskı kuramaz. Ya da diğer bir örnek olarak, hiçbir cemaat ya da tarikat, kendisini ülkenin tek sahibi olarak gösteremez. Bu tür anti-demokratik taleplerin, uygulamaların ve girişimlerin, anayasal bağlamda önü kesilir ve laik-demokratik yapı korunur.

Zaten uzun zamandır cemaatler, tarikatlar kendi bildiğini okuyor ve dolayısıyla din üzerinde devlet kontrolü değil de aksi yönde bir kontrol var. Hem cemaatleri ve tarikatları güçlü hem de devlet finansmanlı ve korumalı din işleri güçlü olan bir toplumda, insan ilişkilerinde laikliği görmek olası değildir. Dinsel anlayışların belirleyici olduğu anti-laik insan ilişkileri, demokratik değildir.

Demokrasi için yeni bir anayasa yapılacaksa, yeni bir sözleşme gerekliyse, kuşku yok ki din işlerinin artık devlet, yani ulus finansmanı ile yürütülmesine son verilmesi kaçınılmazdır. Biraz da bu konunun yeni Anayasa tartışmalarında yer alması, demokratikleşme konusundaki samimiyeti ortaya koyacaktır.

(Dumlupınar Üniversitesi, Doçent Doktor)

<http://www.radikal.com.tr/yorum/yeni-anayasa-din-isleri-ve-laiklik-1079279/>